

YAPRAK DÖKÜMÜ ROMANINDA YAPI VE İZLEK

M. Fatih KANTER*

ÖZET

Yaprak Dökümü, Türk modernleşme sürecinde toplumsal çözülmenin boyutlarını aile düzeyinde irdeleyen bir romandır. Toplumsal değişimle birlikte yitirilen değerler Ali Rıza Bey ve ailesi model alınarak yansıtılır. Romanda değişim sürecinin toplumdaki bireylere yansımaları sosyal zaman unsurlarıyla birlikte değerlendirilir.

Yaprak Dökümü romanında kültürel çözülmenin yanı sıra Ali Rıza Bey'in babalık otoritesini yitirmesi izleksel kurguyu belirler. Bu izlekler ışığında toplumsal ve bireysel çözülme, Türk modernleşme sürecine eleştirel bir bakış olarak sunulur.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşma, Kültürel Çözülme, Sömürü, Kaçış.

STRUCTURE AND THEME IN THE NOVEL “YAPRAK DÖKÜMÜ”

ABSTRACT

Yaprak Dökümü is a novel treating the dimensions of social disintegration in the modernisation process of Turkish society within the context of family (institution). Values that have been lost parallel to social change, are reflected by taking Ali Rıza Bey and his family as a model. In the novel, reflection of the change process to the individuals in the society is evaluated together with the time components.

---

*Yrd. Doç. Dr., Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. f_kanter@mynet.com

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

In the novel Yaprak Dökümü, besides the cultural disintegration, losing the patriarchal (fatherhood) authority of Ali Rıza Bey determines the thematic formation. In the light of these themes, social and individual disintegration is presented as a critical view to Turkish modernisation process.

Key Words: Alienation, Cultural disintegration, Exploitation, Escape.

1. Romanın Kimliği

Reşat Nuri Güntekin'in olgunluk döneminde yazdığı Yaprak Dökümü romanı, Osmanlı'nın son döneminde etkisini gösteren sosyal değişim karşısında katı ahlakçı yapıya sahip Ali Rıza Bey ve ailesinin düştüğü trajik durumu ele alır. Reşat Nuri Güntekin, daha sonra tiyatro oyununa dönüştürdüğü roman hakkında şunları söyler:

"Harp sonu dediğimiz dünyanın esasen bulanık bir zamanında bu pek birdenbire olan eskiden yeniye geçiş hareketlerinin birçok muhafazakâr aile çocuklarında sarsıntılar çöküntüler yapması kaçınılmaz zarurettir.

Yaprak Dökümü bu çöküntülerden birinin hikâyesidir. Eski terbiyenin tipik bir örneği olarak tasvire çalıştığım bir müteakit büyük memur, hayattaki son vazifesini irili ufaklı beş çocuğunu değişmezliğine inandığı kendi fazilet ve namus idealine uygun birer insan yapmaktan ibaret gören bir baba onların birer birer döküldüklerini seyrediyordu." (Yavuz, 1976: 116)

İlk baskısı 1930 yılında yapılan Yaprak Dökümü romanı, ayrıca tiyatro olarak da yayınlanır. İkinci baskısı 1941 yılında Muallim Ahmet Halit Kitabevi tarafından yapılan eserin üçüncü ve dördüncü baskıları da aynı yayınevi tarafından yapılır. 5. baskısı Semih Lütfi Kitabevi tarafından yapılır. Daha sonra eserin yayın haklarını satın alan İnkılâp yayınları 2008 yılında 56. baskısını yapar.

2. Bakış Açısı ve Anlatıcı

Yaprak Dökümü romanı, hâkim bakış açısı ile anlatılır. Hâkim anlatıcı, olayları üstten izleyerek özellikle başkişinin ve çevresindeki kişilerin düşüncelerini ve duygu dünyalarını açıklar. Üçüncü tekil şahıs tarafından aktarılan olay örgüsünde okur, olayların merkezindeki kahramanların ruh ve hayal dünyasına girme şansına sahiptir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Hakim anlatıcı, romanın başkişisi Ali Rıza Bey'in yaşam karşısındaki duruşunu içsel olandan hareketle anlatırken onun dış dünya ile kurduğu ilişkiyi de gösterir:

“Ali Rıza Bey, onların önünde biraz oyalandı. Malların en kötüsü ve en çürüğü kalmıştı, ama fiyatlar da sabahkine nispetle yarı yarıya düşmüştü. Bundan sonra alışverişi bu saatlerde yapmalı idi. Ah, niçin bu ince hesaplara daha önce akıl erdirememişti?” (s. 26)

Ali Rıza Bey'in içinde bulunduğu durumu hem içeriden hem de dışarıdan görme olanağına sahip olan hakim anlatıcı, *“Vaka ve şahıs kadrosu ile ilgili geçmişe ve geleceğe ait her şeyi en ince teferruatına kadar bilmekte, onlar arasından yaptığı bir seçimi dikkatlere sunmaktadır.”* (Aktaş 1991: 95) Ali Rıza Bey'in evine doğru ilerlerken pazara uğradığı dönemde düşündükleri, anlatıcının konumunu belirlemede önemli bir gösterge olarak dikkat çeker. Zira anlatıcı Ali Rıza Bey'in çevresinde gelişen entrik kurguyu biçimlendirirken onun yalnızca davranışlarını göstermekle kalmaz düşünce dünyasına da girer.

Romanda hakim anlatıcı ve bakış açısına uygun olarak anlatma, özetleme, zamanda geriye dönüş ve diyalog tekniklerinden faydalanır. Roman, Altın Yaprak Anonim Şirketi'nde geçen bir diyalog ile başlar. Bu diyalogda, şirketin eski çalışanlarından biri arkadaşlarına şirketten ayrılma sebebini açıklarken başka işlerde daha çok para kazanıldığını vurgulayan bir konuşma yapar. Aralarında roman başkişisi Ali Rıza Bey'in de bulunduğu ortam ile ilgili detayları hakim anlatıcının bakış açısından öğreniriz:

“Öğle paydosuydu. Memurların kibar kısmı karşı muhallebicide yumurta salatası, baş söğüşü, fasulye pilakisi yemeye gitmişlerdi, söğüşe harcanacak parası olmayanlar bir yandan peynir, zeytin, lop yumurta ile karınlarını doyuruyorlar, bir yandan arkadaşlarını dinliyorlardı.” (s.8-9)

Roman başkişisi Ali Rıza Bey'in çalışma mekânı olan Şirket'in genel bir özelliği verildikten sonra başkişinin yaşamı özetlenerek anlatılır. Diyalog sırasında bir köşede sessizce oturan ve sonradan konuşmaya dâhil olan başkişi hakkında ilk edinilen bilgiler şunlardır:

“Bu, Ali Rıza Bey isminde altmış yaşlarında bir eski mutasarrıftı. Odanın bir köşesindeki yazıhanesinde, bir çöl ortasında gibi, daima yalnız ve unutulmuş, çalışır, kimse ile konuşmazdı.

Çok iyi ve terbiyeli bir adam olduğu için, büyük küçük herkes, hatırını sayardı.” (s.10)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

“Eski bir mutasarrıf” olan başkişi ile ilgili “daima yalnız ve unutulmuş, çalışır, kimse ile ilgili konuşmazdı” şeklindeki tanımlar hakim anlatıcının sınırsız bilme özelliğini yansıtır.

Yazar anlatıcı romanın ilk iki bölümünde, Ali Rıza Bey’in geçmişten bugüne uzanan yaşam çizgisini özetleme tekniği kullanarak aktarır. Romanın asıl vakası ise üçüncü bölümden itibaren başlar. Dürüst ve çalışkan bir devlet memurunun İstanbul’da beş çocuğu ile birlikte yaşamını sürdürürken devrin getirdiği şartlar karşısındaki trajik durumu, anlatıcı tarafından dışarıdan bir gözlemci biçiminde sunulur.

Hâkim anlatıcı bakış açısıyla yazılan eserde, başkişi dışındaki kahramanların ruh dünyalarıyla ilgili ayrıntılar sınırlıdır. Başkişinin yaşam karşısındaki duruşu ve devrin şartları karşısındaki yenilgisinin ruhuna yansımaları iççözümleme yöntemiyle sunulmasına rağmen diğer kahramanların iç dünyaları okuyucuya gösterilmez. Sadece kahramanların yaşadıkları olaylar karşısındaki tavrı aktarılır.

3.Olay Örgüsü

Eser, Romen rakamlarıyla bölünmüş 33 bölüm ve “Netice”den oluşur. Romanın başkişisi Ali Rıza Bey’in modern yaşam karşısındaki yenilgisini ve kültürel çözümlenin bir aileyi nasıl felakete götürdüğünü anlatan romanda, olay örgüsünü üç ana bölüme ayırabiliriz.

Birinci Bölüm:

- Ali Rıza Bey ile şirkette eski çalışan memurlardan birinin “devrin şartlarının para ile saadet getirdiği” tartışmasına girmesi
- Ali Rıza Bey’in Leman’ın işe girmesine yardımcı olması
- Ali Rıza Bey’in, Leman’ın Müdür Muzaffer Bey’den çocuk düşürdüğünü öğrenmesi, bununla ilgili olarak Muzaffer Bey’le konuşması ve bu ilişkiye sebep olduğunu düşünerek istifa etmesi
- Ali Rıza Bey’in oğlu Şevket’in yüz lira aylıkla bir bankada memur olarak işe başlaması
- Ali Rıza Bey’in eşi Hayriye Hanım ile istifa etme sebebi yüzünden tartışması
- Ali Rıza Bey’in emeklilik günlerini önceden çok yadırgadığı kahvehanelerde geçirmeye başlaması

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

-
- Maddi sıkıntılar dolayısıyla Ali Rıza Bey'in evinde, çocukları arasında çatışmalar/kavgalar çıkması
  - Hayriye Hanım'ın oğulları Şevket'in evli olan Ferhunde adlı bir kadını sevdiğini ve onunla evlenmek istediğini Ali Rıza Bey'e söylemesi
  - Ali Rıza Bey'in başlangıçta itiraz ettiği Şevket'in evlenmesini kabul etmesi

-

İkinci Bölüm:

- Şevket ile Ferhunde'nin evlenmesi
- Ferhunde'nin Ali Rıza Bey'in kızları Leyla ile Necla'yı kendi istediği şekilde hareket ettirmesi
- Ferhunde'nin gelişiyile birlikte evin kapılarını dış dünyaya açması
- Ali Rıza Bey ve ailesinin maddi konularda tartışmalar yaşaması
- Ali Rıza Bey'in, kızlarına iyi koca bulmak amacıyla evinde verilen bazı çay partilerine katılması
- Ali Rıza Bey'in en büyük kızı Fikret'in Adapazarı'nda Tahsin Bey adında eşi ölmüş ve üç çocuklu bir adamla evlenmesi
- Ali Rıza Bey'in kızları Leyla ile Necla'yı evlendirme çabaları
- Şevket'in çok borçlanması üzerine evlerini rehin ettirip Emniyet Sandığı'ndan borç almaları
- Emniyet Sandığı'ndan alınan paranın büyük bölümünün Ferhunde ve kızların süslerine harcanması ve her gün kapılarına alacaklıların gelmesi
- Şevket'in çalıştığı bankadan para çalması üzerine hapse düşmesi

Üçüncü Bölüm:

- Şevket'in hapse girmesiyle evin geçiminin Ali Rıza Bey'in çok az olan emekli maaşına kalması

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

-
- Ferhunde'nin Şevket hapisteyken yaşadığı sefalete fazla dayanamayacağını söyleyerek evden ayrılması ve Şevketten boşanmak istemesi
  - Leyla ile nişanlanan Abdülvehhap Bey'in ondan vazgeçip Necla ile nişanlanması ve Necla'yı alarak Suriye'ye gitmesi
  - Ali Rıza Bey'in Emniyet Sandığı'ndan alınan borcu ödemek için evini satarak Dolapdere'de daha küçük bir ev alıp kızları Leyla ve Ayşe ile oraya yerleşmesi
  - Kardeşi Necla'nın nişanlısını elinden alıp gittiğini düşünen Leyla'nın hasta olması
  - Necla'nın Suriye'den yazdığı mektupta Abdülvehhap Bey'in üçüncü karısı olduğunu belirtmesi ve içinde bulunduğu durumun kötülüğünden bahsetmesi
  - Ali Rıza Bey'in kahvedeki arkadaşlarından kızı Leyla'nın zengin bir avukatın metresi olarak yaşadığını öğrenmesi ve Leyla'yı evden kovması
  - Ali Rıza Bey'in Leyla'yı kovmasının ardından hafif bir felç geçirmesi
  - Leyla'nın babası ile barışmak üzere eve gelmesi ve Ali Rıza Bey'in bu isteği reddetmesi
  - Ali Rıza Bey'in Adapazarı'ndaki Kızı Fikret'in yanına gitmesi ve kızının durumunun çok iyi olmadığını görerek geri dönmesi
  - Bir süre sokaklarda perişan olan Ali Rıza Bey'in hastaneye düşmesi üzerine karısı Hayriye Hanım ve kızı Leyla'nın onu alarak Leyla'nın Taksim'deki dairesine götürmeleri

4.Zaman

Yaprak Dökümü romanında vaka zamanı, Osmanlı'nın son dönemleri diyebileceğimiz Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında başlar. Romanda tarihe bağlı zaman dilimi ile ilgili bir belirleme yapılmaz.

Anlatılarda zaman, öyküleme ve vaka zamanının kurguda belirlenmesine göre şekil kazanır. “Zaman, bir öyküleme (anlatma) biçimine göre eklenildiği ölçüde insana özgü zamana dönüşür; anlatı da zamansal varoluşun bir koşulu olduğunda tam anlamına kavuşur.” (Ricoeur, 2007: 108) Zamanın nesnel boyutu ile öznel boyutu bir arada kullanılırken Ali Rıza Bey'in geçmişine dair bilgiler

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

romanın ilk bölümünde zamanda geriye dönülerek aktarılır. Yazar bu teknik ile, roman başkişisinin geçmişten bugüne kadar olan yaşamsal sürecini özetler:

“Ali Rıza Bey, Babîâli yetiştirmelerinden bir mülkiye memuru idi. Otuz yaşına kadar Dâhiliye kalemlerinden birinde çalışmıştı. (...) Evlendiği zaman kırkına yaklaşıyordu. (...) Ali Rıza Bey, nüfus işlerinde-devletin başka hiçbir dairesinde gösteremediği-bir faaliyet gösterdi. Yedi sene içinde birbiri ardı sıra dört çocuğu dünyaya geldi nihayet dört senelik bir dinlenme müddetinden sonra da –elli yaşına girdiği gün- son bir kızla çocuklarının sayısı beşi buldu.” (s.12-13)

Romanın ilk iki bölümünde başkişi Ali Rıza Bey’in geçmişi ile bilgiler sunulduktan sonra şimdiki zamana dönülür.

Ali Rıza Bey’in çocuklarıyla ilgili hatıraları ve devrin değiştiğini kabullendiği bölümler, andan geçmişe dönülerek sunulur. Örneğin Şevket’in hapiste uyuduğunu görünce Ali Rıza Bey eski hatırlara dalar gider:

“Oğlu vaktiyle sabah uykusunu fazla severdi. Mektep vakti gelince Ali Rıza Bey, yavaşça onun odasına girer, yere bir iki kitap atarak yahut ellerini birbirine çarparak şiddetli bir gürültü yapardı. Hatta bir kere yatağının başucunda duran bir düdüğü öttürerek çocuğu boylu boyunca sıçratmıştı.” (s.95)

Romanda anlık olarak yapılan bu geriye dönüşler ile zamanın kronik yapısı bozulur. Halden geçmişe dönülerek akronik zamanlı bir anlatım oluşturulur.

Ali Rıza Bey’in Altın Yaprak Anonim Şirketi’nde işe başladığı dönemi beş yıllık bir süreçtir. Romanın genel vakası da bu beş yıllık süreçten sonra başlar. Zaman unsuru başkişinin işinden istifa ederek eve geldiği andan itibaren ileriye dönük bir biçimde ilerler. Bu kısımlarda günler belirsiz olarak sıralanır ve sosyal zaman normal akışta devam eder:

“Ali Rıza Bey’in bütün tekaüt memurlarına benzemesi için bir ay kâfi geldi.” (s.40), *“Bir gün Fikret kardeşlerine çıkışıyor, ikinci gün, Leyla’nın odasında ağladığı işitiliyor, üçüncü gün Necla yemeğe inmiyordu.”* (s.48) *“Düğünün üstünden birkaç ay geçti.”* (s.69), *“O sene, kış çok şiddetli oldu.”* (s.87) *“Şubat’ın ilk haftası içinde Şevket üst üste iki gece eve gelmemişti.”* (s.93) *“O yaz, Leyla’ya üst üste üç kismet çıktı.”* (s.105) vb.

Romanda vaka zamanı, Ali Rıza Bey’in Adapazarı’ndaki kızı Fikret’in de yanına gitmeye karar verdiği anda biraz daha netleşir:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

“Maksadı Fikret’e gitmekti. Bütün gece onun üç sene evvel Haydarpaşa istasyonunda söylediği sözleri düşünmüştü.” (s.130) Fikret’in evden gidişi ile Şevket’in düğünü arasındaki zaman ve sonraki süreç düşünülürse vakanın tahmini olarak beş yıllık bir zamana yayıldığı söylenebilir.

Özellikle romanın kurgusunu oluşturan kuşak çatışması, batılılaşmaya bağlı olarak modern ve modern olmayan zaman algısı da yaratır. Bu açıdan Yaprak Dökümü’nde öznel zaman ve sosyal zaman ilişkisi dikkat çeker. Vaka zamanının Osmanlı İmparatorluğunun son dönemleri ve Büyük Muharebe sonrasına denk geldiği düşünülürse sosyal zamanın insanlar üzerindeki etkisi de ortaya çıkar. Bir anlamda yeni ile eskinin çatıştığı dönemleri konu edinen romanda zamanın farklı algısı da olağanlaşır:

“Ne çare ki yeni zaman insanları bu hakikatleri birbirlerinden değil, hayattan, gazetelerin “şerait-i hayatiye”, “şerait-i iktisadiye” dediği şeylerden öğreniyorlar.

Bilhassa Büyük Muharebe’den sonra bütün dünyada bir garip uyanıklık oldu. Şimdi insanlar, artık sizin zamanınızın insanları değil.” (s.11)

Dünyadaki zaman değişiminin Osmanlı’ya yansımalarının aktarıldığı bu ibarelerde, sosyal zamanın etkilediği insanlardan söz edilir. Modernleşmenin getirdiği şartlara ayak uydurmak ya da “devir böyle gerektiriyor” düşüncesi ile olaylara bakmanın sosyal ilişkileri biçimlendirdiği görülür.

Eski ile yeni çatışmasının işlendiği eserde zamanın takvimsel boyutu değil bireysel ve sosyal boyutu insanları daha çok ilgilendirir. Romanda Osmanlı’nın batılılaşma çabaları içine girdiği bir dönemdeki bunalımlar anlatılmasına rağmen tarihle ilgili bir saptama yapılmaz.

5.Mekân

5.1.Çevresel Mekân:

Romanın entrik kurgusuna yön veren Ali Rıza Bey’in evi, sadece fiziksel anlamda içinde yaşanılan bir mekân olarak sunulmaz. Bu ev, romanın izleksel kurgusunu biçimlendiren ve toplumdaki kültürel çözülmenin aile düzeyinde yaşandığı yer olarak konumlandırılır.

Yaprak Dökümü romanının vakası, sınırlı bir fiziksel mekân kurgusu içinde gelişir. İstanbul’da başlayan romanın vakası, başkişi Ali Rıza Bey’in kızı Fikret’in Adapazarı’na, diğer kızı Necla’nın

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Suriye'ye gitmesi ile İstanbul dışına taşınır. Fakat romanda bu mekânların fiziksel tasvirleri üzerinde hiç durulmaz.

İstanbul'da Altın Yaprak Anonim Şirketi'nde başlayan olaylar, Ali Rıza Bey'in Bağlarbaşı ve Dolapdere'deki evinde geçer. Ali Rıza Bey'in emekli olduktan sonra gittiği kahve, Necla'nın metres olduğu avukatın Taksim'deki apartman dairesi ise romanda geçen diğer mekânlardır.

5.2.Olgusal Mekânlar:

Yaprak Dökümü romanında mekân, kültürel değişim geçiren bir toplumun bunalımlı dönemlerini yansıtacak biçimde kurguda yerini alır. Özellikle bu bağlamda Ali Rıza Bey'in ailesi ile birlikte yaşadığı ev mekânın insan ile olan ilişkisini içerecek biçimde dikkatlere sunulur.

5.2.1.Kapalı-Dar ve Labirentleşen Mekânlar:

Kültürel çözülme ve kuşak çatışmalarının felakete sürüklediği bir aile dramının işlendiği Yaprak Dökümü romanında sosyal çevre ile birlikte değişen mekân insanlara sinen yüzü ile birlikte kurgulanır. Anlatıda, modernleşme bunalımı yaşayan toplumun birey üzerindeki baskısı ön plana çıkar. Bu baskı ile birlikte değişim sürecine giren ve uyum sorunu yaşayan bireyler yaşadıkları mekânı da değiştirmeye çalışır.

Romanda, değişen yaşam koşulları ile birlikte değişen mekânlar trajik anlamda yıkım yerleri olur. Ali Rıza Bey'in işinden istifa etmesiyle başlayan süreçteki ruh hali, yaşadığı eve ve evdeki bireylere yansır. Çalıştığı dönemde maddi sıkıntıların başkışıye yansımaya yüzü, artık onun da içinde bulunduğu "cehennem"e benzetilen evde bütün sorumluluğun kendisinden uçup gittiğini görmesiyle değişir. Anlatıda ev, içeri ve dışarı arasındaki uyumsuzluğun yaşandığı mekân olarak sunulur. Zira "*dışarı ve içeri diyalektiğinde evi daima içeriyi, derinlikleri, kökleri, güveni ve geleceği simgeler.*" (Korkmaz, 2006: 224) Bu güven duygusunu kendi evinde yaşamak isteyen Ali Rıza Bey, "*kendilik sınırı*" (Korkmaz, 2006: 224) olarak algıladığı evinde huzur bulmayı umut eder.

Ali Rıza Bey'in evi kendi ahlaki normlarının geçerliğini korumak amacıyla dış değişimlerin etkisinden kurtulmak için dışarıya/dünyaya kapılarını kapatır. Bu kapalılık özellikle değişime daha yatkın olan çocukların dünya algısında bir bozulma oluşturur. Evin koruma özelliğini yitirdiği değişim süreci ile birlikte aile içinde de çatışmalar meydana gelir. Kızlardan Leyla ve Necla'nın diğer gençler gibi eğlenmek yerine bu evde hapis gibi yaşamalarına isyani, Fikret'in

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

kızların süs ve gösterişe harcadıkları parayı evin zaruri ihtiyaçlarından kesilmesine karşı tavrı, evdeki gerginliği artırır ve mekân, içinde yaşayan herkes için yaşanılmaz bir hal alır:

“Cehennem!... İlk defa Leyla ile Necla'nın kullandığı bu kelime tutmuştu. Küçük Ayşe'ye varıncaya kadar bütün aile şimdi eve “cehennem” diyordu.” (s.52)

Kapalı kapılar ardında sığınak görevi gören Ali Rıza Bey'in evi, kendi iradesi dışında *“cehennem”* haline dönüşür. Ailesini sosyal yaşamın yıkıcı etkilerinden korumak için evden dışarı çıkarmayan Ali Rıza Bey, değişen şartlar karşısında çaresiz kalır. Yaşanılan mekânın *“cehennem”* halini alması elbette içinde yaşayan insanların tutumları ve algıları ile ilintilidir.

Ali Rıza Bey'in çalıştığı dönemlerde evinin kapılarını sıkıca kapadıktan sonraki iç huzuru maddi sıkıntıların yaşanmaya başladığı süreçte yerini huzursuzluğa bırakır. Çocuklarının anlaşmazlıkları ve karısı Hayriye Hanım'ın tavırları, Ali Rıza Bey için evi yaşanılmaz bir hale getirir. Özellikle güvendiği oğlu Şevket'in evli bir kadın olan Ferhunde ile ilişkisini öğrendikten sonra gönülsüz olarak kabul ettiği bu evliliğin düğün gecesinde evden kaçarak uzaklaştığı andaki duyguları, bu evin mekânsal anlamdaki darlığını gösterir:

“Büyük bir kayanın kenarına oturdu, şakaklarını elleri içine aldı. Bu haliyle evini yandığını uzaktan seyreden bir zavallıya benziyordu. Artık yüzde bir ümit kalmamıştı. Bağlarbaşı'ndaki harap ev, karanlık penceresiyle, kapalı kapılar ile dışarıdaki fırtınanın günden güne artan zoruna uzun seneler kahramanca dayanmıştı! Bu beyhude mukavemet, ne gözyaşlarına, ne mahrumiyetlere mal olmuştu.

Şimdi, bu düğün, sıkı bir rüzgâr hücumu gibi, bir anda kapılarını arkalarına dayıyor, ihtiyar babanın bütün korktuğu şeyler evi birdenbire istilâ ediyordu.” (s.59)

Mekânın yaşanılmaz hale gelişini çaresiz biçimde izleyen Ali Rıza Bey, kaçmaktan başka bir yol bulamaz. *“Karanlık pencereler”*i ve *“kapalı kapılar”*ı ile kendini yaşamın realitesinden soyutlayan bu mekân, dış dünyanın kaba realitesini temsil eden Ferhunde'nin gelişiyile *“sıkı bir rüzgâr hücumu”*na maruz kalarak *“istila”* edilir. Bağlarbaşındaki *“harap ev”*, aslında Ali Rıza Bey'in yaşadığı zaman karşısındaki simgesel görünümünü içinde barındıran bir simge konumundadır. *“Ev, insanı gökten inen fırtınalara karşı koruduğu gibi, yaşamında yaşadığı fırtınalara karşı da ayakta tutar”* (Bachelard 1996: 35) Ali Rıza Bey bu ev gibi dışarıdaki fırtınalara yıllarca kapısını kapatıp kendisini dış dünyanın değişen şartlarından

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

yalıttır. Bu yalıtık durum, modern çağın Osmanlı'nın son dönemindeki genel durumunu ile de paralellik gösterir. Ailesini koruma kalkanı olarak gördüğü Bağlarbaşı'ndaki evi içine adeta hapseden Ali Rıza Bey, dışarıdan gelen hücumlara evinin gün gelip de dayanamayacağını hesap edemez. Bu nedenle dışarıya kapadığı evinin kendinin onay vermediği bir süreç içerisine girdiği anda "ellerini şakaklarının arasına alarak evinin yandığını uzaktan seyreden bir zavallıya" dönüşür.

Roman başkişisi Ali Rıza Bey ile yaşadığı ev birbirine benzemektedir. Hatta bu ev onun ömrüne ait rüyasını içinde barındırır niteliktedir. Fakat Ali Rıza Bey'in rüyası istemediği olayların yaşanmasıyla kâbusa döner:

"Ali Rıza Bey, kâh yağmurun tenekelerdeki cazbandını, kâh Ayşe'nin boğuk şikâyetlerini dinliyor, kendi kendine:

-Bu işte yanan biz ikimiz olduk! Diyordu. Ben ne dedim de adamın esasen sakat olduğunu hatırlamadım. Bu on gün içinde eriyen dört yüz liradan ne yapıp edip bir tamir paracığı olsun ayırmalı değil miydi?" (s.86)

Evin bakımsızlıktan çürüyen ve oluklar açılan çatısından "yukarı sofa ve odalara dizilmiş çamaşır leğenleri, tencereler, boş konserve kutuları"na damlayan yağmur, Ali Rıza Bey'in yaşam felsefesinin içine sızan ve onun düşüncelerini çürüten sembolik manalar içerir. Yaşadığı mekânla özdeşleşen Ali Rıza Bey, çocuklarının başında bu konak gibi çökmeye yüz tutar. Romanda insanın mekânla ile birlikte zamana karşı direnememesi, Ali Rıza Bey'in ailesinin çöküşü örneğinde sembolize edilir. Zamanın değişen şartlarına karşı kapılarını kapatarak çözüm bulmayı deneyen başkişi Ali Rıza Bey kendini güvence altına aldığı zannettiği evi ile birlikte yıkıma uğrar.

Romanın genelinde Ali Rıza Bey'in evi dar mekân olarak görülür. Bununla birlikte Bağlarbaşı'ndaki bu evin satılıp Dolapdere'de alınan küçük ev de dar mekân olarak karşımıza çıkar. Ali Rıza Bey, bu eve taşındıkları zaman Fikret Adapazarı'nda, Şevket hapiste, gelini Ferhunde evi terk etmiş, Necla Suriye'ye gitmiştir. Bu kopuşların ardından Ali Rıza Bey'in küçülen ailesi ile birlikte yaşadığı mekân da küçülür. Fiziksel anlamdaki bu küçülme başkişinin dış dünya karşısındaki değer yargılarının iflası anlamını taşımaktadır. Bu nedenle aileden ayrılan kişilerle birlikte Ali Rıza Bey'in yaşam alanı genişlemez aksine daha da dar ve boğucu bir hal alır:

"Burası iki büyük odalı, karanlık, harap bir yerdi. Çocukların hep bir ağızdan "cehennem" ismini verdikleri eski evleri bunun yanında cennet bağının köşkleri gibi idi." (s.113)

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Giderek daralan mekân olgusu, roman karakterlerinin ruh dünyalarını da etkiler. Özellikle başkişi Ali Rıza Bey, dağılan ve “yaprak dökümü” gibi birer birer yitip giden ailesinin başında “*bostan korkuluğu*” (s.50) vaziyetinde kalır. Dışarıdaki dünyanın değişimlerine karşı gerekli tedbirleri alamayan başkişi, korunak/sığınak olarak gördüğü evinin içersinde kendi iç dünyasının karanlığına gömülür.

Başkişinin son çare olarak yaşadığı acılardan kaçmak amacıyla gittiği Adapazarı’ndaki kızı Fikret’in evi de kendi evinden farklı değildir. Mekân değiştirerek yaşadıklarından kurtulmak isteyen kahraman, kızının durumunu görünce daha da yıkıma uğrayacaktır. Kızının “*belki rahat bir evim olur*” diyerek geldiği bu mekân kaçtığı mekândan çok da farklı değildir. Ali Rıza Bey, ilk gördüğünde fark eder ki “*burası da başka türlü bir cehennemdi(r)*” (s.132)

Mekânın kuşatıcı özelliği roman kahramanlarının yaşadığı tüm çevreyi etkisi altına almıştır. Yaşanılan mekândan kurtulmak ya da içinde bulunulan mekânı yaşanılır hale getirmek için birlikte olmak yerine farklı olmak ya da kendince yaşamak duygusuyla hareket eden roman kişileri, bu sayede tutunamayarak bir dağılma süreci içerisine girerler.

5.2.2.Açık ve Geniş Mekânlar:

Yaprak Dökümü romanı, genel anlamda bir ailenin çöküş ve dağılma süreci karşısında ne yapacağını bil(e)meyen bir babanın çaresizliği üzerinde durur. Bu nedenle romanda açık/geniş mekân kullanımı çok yer almaz.

Başkişi Ali Rıza Bey’in istifa ettiği gün evini nasıl geçindireceğini kara kara düşünürken evindeki şenlik havasını görüp şaşırıldığı andan itibaren dar mekân geniş doğru açılacaktır:

“Evinde bu gece anlaşılmaz bir fevkalâdelik vardı. Bahçe kapısı açıktı. İçerde ağaçların arasında fenerler yanıyordu daha epeyce uzakta Ayşe’nin ince sesi ile “geliyor!” diye haykırdığını işitti. (...) Nihayet, bahçedeki çardağın altına kurulmuş süslü bir sofraya başında ona müjdeyi verdiler. Büyük oğlu Şevket müsabakayı kazanmış, yüz lira aylıkla bir bankaya memur olmuştu.” (s.26-27)

Ali Rıza Bey’in içindeki umutsuzluğun bir anda umuda döndüğü bu süreçte mekân giderek genişler ve kahramanları baskılayan halinden çıkar. Mutluluğunu gizleyemeyen Ali Rıza Bey, çocuklarının karşısında o gün ilk defa olarak ağlayarak sevincini farklı bir duyuş tarzı ile dışa vurur. Mekânın genişlediği bu kısa süreç, romanda Ali Rıza Bey’in oğlu Şevket’e sofradaki yerini vererek onu

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

aile reisi olarak ilan etmesiyle belirginlik kazanır. İstifası ile ailenin yıkılacağını düşünürken oğlunun işe girmesiyle rahatlayan Ali Rıza Bey için mekân bu anlamda geniş bir hal alır.

Ali Rıza Bey'in yadırgadığı kahveler de emekli olduktan sonra onun için büyük bir sığınak halini alır. Evdeki çatışmadan kendisini kurtarmak amacıyla gittiği ve kendisine dert ortağı arkadaşlar bulduğu bu mekân, onun içsel huzuru yakalayabildiği ender zaman dilimlerini içermektedir.

“Nihayet anladı ki, kahve, işsizlikten ve aile dirliksizliğinden doğan ıstıraplara karşı sığınılacak tek köşedir. O da olmasa, mütekaitler için ölmekten başka yapılacak iş kalmayacak.” (s.42)

Yaşamın güçlükleri karşısında kaçış eylemi içerisinde olan başkişi Ali Rıza Bey *“sığınılacak tek köşe”* olarak kahveyi bulur. Kendisi gibi birçok dert sahibi insanın ortak kaderinin yazıldığı bir mekân olan kahve, romanda geniş/açık mekân olarak Ali Rıza Bey'in kendisini ve dertlerini hafiflettiği yerdir.

Romanda mekânın fiziksel özelliklerinden sıyrılarak ruhsal anlamda genişlemesi Şevket hapisanede iken Ferhunde'nin kendisinden ayrılmak istediği zaman gerçekleşir. Ali Rıza Bey, oğluna Ferhunde'den gelen mektubu okurken tereddütler yaşarken oğlunun da zaten ondan ayrılmak istediğini öğrenince mekân birdenbire geniş algılanır:

“- Ne diyorsun baba!... Zindanların en büyüğünden kurtuldum. Beni bu saatte buradan çıkarıp seninle beraber eve gönderselerdi bu kadar memnun olmazdım.” (s.104)

Fiziksel anlamda dar bir mekânda olan Şevket'in ruhsal anlamdaki rahatlığı mekânı birdenbire genişletir. Ali Rıza Bey ve Şevket'in birbirlerine sarıldıkları anda Şevket'in *“geçmiş olsun baba”* dediği o an, bu mutsuz iki kişi *“karanlık bir zindanda”* bulduklarını unuttur ve ruhlarını daraltan, onları kendi dünyalarına hapseden içsel bir sıkıntıdan kurtulmanın getirdiği ferahlıkla bir rahatlama içine girerler.

Sığınak olarak gördüğü kızı Leyla'nın evinde Ali Rıza Bey kendini içinde yaşadığı mekâna ayak uydurmak zorunda hisseder. *“Güneşe ve denize karşı”* bir odada kendini olayların akışına bırakan Ali Rıza Bey geçmiş dertlerini unuttur. Bu nedenle artık yeni mekânı ile barışık bir tavır sergileyen başkişi için mekân giderek daha geniş bir hal alır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

6.Şahıs Kadrosu

6.1.Başkişi

Romanın başkişisi Ali Rıza Bey, Meşrutiyet döneminin aydın profilini yansıtır. Altın Yaprak Anonim Şirketi'nde çalışırken karşımıza çıkan Ali Rıza Bey, eski bir mutasarrıftır. O, geleneksel Osmanlı aydın tipinin “ahlâkçı” tutumu içerisinde yetişmiş, idealleri uğruna her şeyini feda edecek bir yapıya sahiptir. Bu nedenledir ki ailesinin dağılma sürecini prensiplerinden ödün vermeyerek başlatan kişi olur.

Ali Rıza Bey'in yaşam felsefesi olaylar karşısında “seyirci olmak” ve kendini bu olayların dışında tutmak ilkesini uygulamaktır. Bireysel bir davranış biçimi olarak sergilediği bu bencil düşünce onun ve ailesinin değişen toplum yaşamı karşısındaki çözülme sürecini tetikleyen unsur olur. Ailesindeki otoritesini kaybettikten sonra ise Ali Rıza Bey'in “seyirci olma” durumu ailesinde yaşanan olaylar karşısında da tekrarlanır. “Bireye güven veren birincil bağlar koparıldıktan ve birey kendi dışındaki dünyayı bütünüyle ayrı bir varlık olarak görmeye başladıktan sonra, dayanılmaz güçsüzlük ve yalnızlık durumu” (Fromm1985: 132) hisseder. Ali Rıza Bey'in içine kapanma süreci böylelikle kendi ailesi karşısında da “seyirci olmanın” getirdiği pasiflikle özdeşleşerek gerçekleşir.

Ali Rıza Bey, otuz yaşına kadar Dâhiliye Kalemlerinde çalışır, annesi ve kız kardeşinin arka arkaya ölümleri üzerine İstanbul'dan ayrılarak yirmi beş yıl boyunca Anadolu'nun çeşitli yerlerinde memurluk yapar. Arapça ve Farsçanın yanı sıra Fransızca bilen, boş vakitlerinde gazeller yazan, titiz nazik ve mahcup bir adam olarak tanıtılan Ali Rıza Bey'in en belirgin özelliği kanuna göre iş yapmasıdır:

“Hak yemek, kanuna aykırı bir şey yapmak, kalp kırmak korkusuyla bir türlü iş göremezdi. İsterdi ki elinden çıkacak iş, sadece kanuna değil, teamüle, insanlık ve nezaket kaidelerine de uygun, yani dört başı mamur olsun... Ondan bahsedenler: “İyi adam... Peygamber gibi adam... Elini öp... Dua ettir... İlimden bahsettir... Şiir okut... Ne yaparsan yap... Fakat iş isteme,” derlerdi.” (s.12-13)

Bireysel anlamda toplumsal normların belirlediği durumları iyi değerlendirme yetisine sahip olan Ali Rıza Bey'in eksik tarafı, yaşam karşısındaki pasif tutumundan ileri gelir. Modernleşme karşısında fobik ve paranoyak bir tutum sergileyen başkişi, işten çıkarıldığı gün oğlu Şevket'in bir bankaya memur olarak girmesiyle üzerindeki yükün kalktığını zannederken yanılıya düşer.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Çevresinde gelişen olayları gözlemleyerek yargılar verebilen fakat uygulamada başarılı olamayan Ali Rıza Bey'in evdeki durumu, "para kazanan baba" konumundan çıkararak "emekli olmuş baba" konumuna gelir. Bu durum, Ali Rıza Bey'in "erk yitimi" sorunuyla karşı karşıya kalmasını sağlar. Ailenin otorite makamı olan baba'nın yerini oğlu Şevket'e bırakması bu anlamda sadece sembolik bir rol değişimi değil aile bireylerinin "baba"ya karşı bakışlarını da değiştirecek bir durum olur. Babalık görevinin getirdiği sorumlulukları oğluna devrettiğini söyleyen Ali Rıza Bey böylelikle ailesi üzerindeki "eylemde bulunma" erkini de yitirir. Bu erk yitiminin ise çok geç farkına varır:

"Fukaralık; Ali Rıza Bey için ne güzel bir mektep olmuştu. Her şeyi hakkı rengiyle, hakiki çehresiyle görmeye başladı. Artık kimse bu parasız ihtiyara kendini olduğundan başka türlü göstermek için canın sıkıntıya sokmuyordu. Hatta çocukları bile..." (s.45)

Sadece maddi anlamda değil manevi anlamda da "değer yitimi"ne uğrayan Ali Rıza Bey, kendisini çevresinde yaşananlardan soyutlama yoluna gider. Soyutlama ise; "insanı kendi duygularından uzaklaştırır." (Gruen 2004: 68) Başkışı, çalıştığı şirketten istifa ettikten sonra yaşam karşısında daha edilgin bir kimliğe bürünür. Sembolik bağlamda yemek masasındaki yerini oğlu Şevket'e gurur ve iftiharla verdiği andan itibaren ailenin bütün yükünü de üzerinden atar. Ali Rıza Bey'in güvensizliği değişen yaşam şartları ile paralellik gösterir. "Güvensizlik zihinsel bir olgu olup, kişinin kendisini, bu yeni durumun istemleriyle baş edebilecek olanaklara sahip olmadığı şeklinde görmesinden kaynaklanır" (Hall,1999:111). Nitekim kendi dünyasına çekilmeye mecbur kalan Ali Rıza Bey'in olaylara müdahale etme gücünü bulamaması maddi güvensizliğinin dışa yansımaları olarak kabul edilebilir.

Katı ahlâkından ve kuralcılığında ödün vermeyen kişiliğiyle çevresi tarafından tanınan Ali Rıza Bey, pasif bir roman kahramanıdır. Ali Rıza Bey, geleneksel yapı içerisinde modernleşmenin yanlış algılandığını ve yerleştiğini görmekle birlikte kendi çevresini bu yanlışlıktan kurtaramayacak kadar edilgin bir kişiliktir. O, "soyut ahlâk adına, nedense, hep geri çekilmiş, öfke ile 'tevekkül' arasında umutsuz bir telaşla boş yere koşturup durmuştur." (Altuğ 2005: 100) Altın Yaprak Anonim Şirketi'nde şirkete kendi ricasıyla alınan Leman ile müdür Muzaffer Bey arasındaki ilişkiyi eleştirecek kadar ahlak ve prensip sahibidir. Fakat bu prensiplerin ve katı ahlakçı tutumun sonuçları kendisi ve ailesinin aleyhine işler.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

6.2.Norm Karakterler

Roman başkişisi Ali Rıza Bey'in eksik yanların bütünleyen oğlu Şevket, kızı Fikret ve karısı Hayriye Hanım norm karakterlerdir. Başkişi Ali Rıza Bey'in emekli olduktan sonra pasifize edilmiş yönlerini bu üç kişi tamamlar. Oğlu Şevket, onun yerine eve para getiren aile reisi, kızı Fikret kız kardeşlerinin yanlışlarını uyarıcı abla, eşi Hayriye Hanım ise evin içindeki tüm işleri idare eden anne konumunda ondan boşalan yeri doldururlar.

Ali Rıza Bey'in kendi değerleri doğrultusunda yetiştirdiği Şevket, ailenin en büyük çocuğudur. Ali Rıza Bey'in kendi modeli gibi yetiştirdiği Şevket, yirmi iki yaşında, tahsili oldukça düzgün bir gençtir. Başkişi, oğlunu "*kendi hayalindeki mükemmel insan modeline göre*" (s.28) yetiştirir. Bu model bilgili, kültürlü, ahlaklı, dürüst bir insandır. Şevket, böyle bir modelde yetişmiş olmasına rağmen onun yaşam dengesini alt üst edecek olay, çalıştığı bankada Ferhunde adlı bir evli memuru sevmesiyle başlayacaktır.

Babasının yolunda ilerlerken onun gibi olmayı hedefleyen Şevket de yaşam karşısında edilgin bir hal sergilemektedir. Başkişinin maddi yönden eksikliğini gideren ve onun istediği gibi insan modeli olan Şevket, karısı ve kız kardeşlerinin kendisini sürüklediği uçurumu fark etmesine rağmen bu itime karşı koyacak güç/harekete muktedir değildir. Bu yönü, babasının katı ahlakçı tutumunu sürdürüp çevresindeki olaylara tepki vermemesine benzer.

Çalıştığı bankadan gizlice para alan ve onu bir daha yerine geri koyamayan Şevket'in hapiste babasına söyledikleri kişilik özelliğinin birer yansımasıdır:

"- Çocuklarının arasında en çok bana güveniyordun. Hâlbuki en büyük tekmeyi benden yedin, zavallı babacığım. İhtiyar günlerinde sana yardım etmeyi ne kadar isterdim. Yazık ki olmadı. Bir kere nasılsa ayağım kaydı; bir daha kendimi toparlayamadım. (...)İnanır mısın baba? Hiçbir şeyin farkında değil gibi görüldüğüm halde her pisliği görüyordum. Kendi kendime ne lanetler ediyordum, bilemezsin..." (s.97)

Dirayetsiz bir kişilik örneği gösteren kahraman, çevresindeki olayları yorumlama gücünden şüphe etmez. Fakat harekete geçip sorunların karşısına çıkmak, kişilik yapısına önceden işlenmemiş bir olgudur. Yaşam karşısında nasıl tavır alması gerektiğini babası Ali Rıza Bey'den öğrenen Şevket, modernleşme karşısındaki çaresizliğini de ondan ödünçler. Şevket'in kişilik yapısındaki büyük bir sorun da omuzlarına birdenbire ağır bir yükün binmesinden kaynaklanır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Ailenin bütün sorumluluğunu üstünde hisseden Şevket, hata yapmama kaygısıyla daha çok hata yapmaya sürüklenir.

Ali Rıza Bey'in büyük kızı Fikret ise yaşam karşısında babası ve ağabeyinden daha fazla aktif rol oynar. Ali Rıza Bey'in emeklilik sonrası evde düştüğü "bostan korkuluğu" mevkiinin farkında olan Fikret, kardeşlerinin ve Ferhunde'nin gösteriş merakını, danslı çay partilerini şiddetle eleştiren tek kişidir. Açıkta açığa aile bireyleriyle kavga eden annesini uyaran kardeşleriyle kötü olan Fikret de Ali Rıza Bey'in oğlu Şevket gibi özenle yetiştirdiği çocuğudur. Bedensel anlamda çok güzel olmayan Fikret'in bu eksikliğini kapatmak isteyen babası onun zeki ve bilgili olması için çaba gösterir. Bu çaba sonuç verir fakat Ali Rıza Bey, Fikret'i yanlış terbiye ettiğini düşünür:

"Fikret, galiba yanlış terbiye edilmişti. Çirkin bir kalbin içine uyanık bir ruh koymak niçin? Beğenilmediğini, her yerde, her şeyde ihmal edildiğini daha çabuk fark etsin diye mi?" (s.37)

Çirkin bir bedenin içerisine yerleştirilen uyanık ruh, Fikret'in babası ve Şevket'ten daha aktif bir yapıda olmasını sağlar. O, ailesinin geçirdiği bunalımlı dönemi ve çöküşü sadece fark etmekle kalmayıp tepkisini dile getirir. Ali Rıza Bey ve Şevket'in daha çok tevekkül ile karşıladıkları olayları şiddetle eleştiren Fikret, bu noktada babasına da tavır alır. Bu tavrını dul ve üç çocuğu olan Adapazarı'ndaki Tahsin Bey ile evlenip evden ayrılmasıyla sürdürür.

Babasının bir köşeye çekilerek olayları seyretmesine tepki gösteren Fikret, kendi adına yapılacak en doğru şeyi yapar. Ali Rıza Bey'in ve Şevket'in içinde bulunulan gidişe karşı hareketsiz tavırları, Fikret'i derinden etkiler. Onun gözünde suçlu olan babasıdır. Fakat bu suçluluk, fakirliği yüzünden değil ailesinin başında söz sahibi olamaması ve dirayetsizliği yüzündendir. Fikret, romandaki bu kişilik özelliğiyle babasının ve Şevket'in eksik kalan aksiyoner taraflarını tamamlar.

Hayriye Hanım ise Ali Rıza Bey'in evdeki eksikliğini bütünleyen çocuklarının geleceği için çırpınan bir anne konumundadır. Ali Rıza Bey'in emekli olmasından sonra ona karşı tavır almasına rağmen evin iç işlerindeki birçok yük onun omuzlarına biner. Hayriye Hanım, hayat karşısındaki tutumu ile kocasından daha realist bir kişilik yapısına sahiptir. İstifa eden Ali Rıza Bey'e söylediği: *"(...) ekmezsiz kalırsak onların namusu tehlikeye girer"* (s.34) diyerek çocuklarının içine düşebileceği durumları öngörür.

Hayriye Hanım, özellikle evde kızları Leyla ve Necla'nın tarafında yer alıyor görünmekle birlikte diğer çocuklarla olan

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

kavgalarda hep arabulucu rolü üstlenir. Ayrıca içten içe kızdığı kocasına karşı ise sadakatle bağlıdır.

6.3.Kart Karakterler

Yaprak Dökümü romanında Ali Rıza Bey ailesinin ortanca kızları Leyla ve Necla ile Şevket'in karısı Ferhunde kart karakterler arasında yer alırlar. Leyla ve Necla, ev içinde oldukları sürece babaları tarafından her istedikleri yapılan gösterişe meraklı kızlardır. Kapalı bir aile içinde yetişmenin etkisiyle dışa dönmeye meyilli olan bu kardeşler, ablaları Fikret'ten güzel olmakla birlikte onun kadar zeki değillerdir. Ali Rıza Bey'in katı ahlak kurallarının yıkılması ve devrin değişen şartları karşısındaki çekingen tavrıyla korkularının gerçekleşmesi bu iki kardeş sayesinde olur. Ferhunde'nin eve gelmesiyle birlikte "üç kişi olduk" şeklinde bir yorumla evde eski-yeni çatışması başlatan bu gençler, batılılaşma ya da modernleşmeyi yanlış algılayan tiplerdendir.

Babalarının emeklilik günlerinde ona sırt çeviren bu iki kardeş, dışarıya karşı gösteriş yapmak uğruna kendi değerlerini yadırgayan ve ailelerini beğenmeyen kişilik yapılarıyla dikkat çekerler. Neredeyse hayata bakışları tamamen aynı olan bu iki kardeşin peşine düştüğü arzular ve istekler onları küskün bir biçimde ayırır:

"Ali Rıza Bey'e göre onlar, birbirlerinden ayrı yaşamaları tasavvur edilemeyecek bir çift, kan ve aile bağı denen en mükemmel bir numunesi idiler. Halbuki, bir daha yüz yüze gelmemesiye, kanlı iki düşman gibi ayrıldılar." (s.113)

Kapalı bir çevrede yetişen ve geniş düşünemeyen, hayatı sadece süs ve gösterişten zanneden Leyla ile Necla yanlış batılılaşmanın "özenti boyutunu" simgeleyen karakterler olarak anlatıda varlık bulurlar. Bu bağlamda Leyla ile Necla, Ali Rıza Bey'in modernite ve yeni hayat karşısındaki yenilgisinin simgesi konumundadırlar.

Romanda başkışı Ali Rıza Bey'in "katı ahlâkçı" tutumu karşısında kişiler düzleminde yer alan Ferhunde de kart karakterdir. Ali Rıza Bey'in oğlu Şevket'in çalıştığı bankada çalışan ve henüz başka biri ile evli iken sevdiği bu kadın, ailenin gelini olduğu anda "ahlâk" ve "modernizm" algıları da değişime uğrar. Ferhunde, etrafına karşı gösteriş bağlamında duyarlı fakat insani özellikler bağlamında duyarsız bir kişiliktir.

Yaşam algısı hedonizm (hazcılık) üzerine kurulu olan Ferhunde, toplumsal çevrenin değil kendi isteklerinin ön planda

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

olduğu bir kişilik özelliğine sahiptir. Sömürücü ve hedonist bir dünya görüşünden hareketle yaşayan Ferhunde, kendi çıkarları doğrultusunda hareket eder. Sömürücü tipler; *“insanları kullanıp sömürmeyi istedikleri için açık ya da örtük bir şekilde, ümit verici sömürü objeleri olan kimseleri severler. Sızdırıp tükettikleri kimselerdense bıkarlar.”* (Fromm 2000: 26) Ali Rıza Bey’in evine gelin olarak geldiği günden itibaren kendi yaşam felsefesi doğrultusunda hareket eden Ferhunde de aynı şekilde hareket ederek onları sömürür.

Ali Rıza Bey’in romanda temsil ettiği ahlâk ve namus kavramlarının zıt yönünde bir karakter taşıyan Ferhunde, onun değişim karşısındaki fobisinin temsili gibidir. Ferhunde’nin evin gelini olduktan sonra ev halkını kendi istekleri doğrultusunda hareket ettirecek kadar zekidir:

“Bu genç kadın, zeki olduğu kadar da hilekâr ve cesurdu. Birkaç gün içinde idareyi eline aldı ve tek başına hükmetmeye başladı.” (s.64)

Kendi menfaatleri doğrultusunda hareket eden ve etrafındakileri de tahakkümü altına alan Ferhunde, aile içindeki geçimsizliği körükleyen bir güç olarak da dikkat çeker. Kendi isteklerini yaptırmak için Leyla ve Necla ile birlikte Hayriye Hanım ve Şevket’i de etkisi altına alır. Ali Rıza Bey ise bir tür bela olarak gördüğü bu kadından genellikle uzak durur. Onun Ferhunde’den uzak duruşu ile yenilikten kaçışı arasında bir ilinti kurmak mümkündür. Çünkü yeniçağın kötü temsilcisi konumundaki Ferhunde, Ali Rıza Bey’in korkularını açığa çıkaran bir simge değeridir.

6.4.Fon Karakterler

Yaprak Dökümü romanı sınırlı bir mekân ve sosyal çevre ilişkisi içerisinde gelişir. Bu nedenle fon karakterler, Reşat Nuri’nin diğer romanlarına oranla daha az sayıdadır.

Romanda genellikle adı geçen ve varlığı çok az hissedilen Ali Rıza Bey’in en küçük kızı Ayşe fon karakterlerin başında yer alır. O, ailenin en küçük çocuğu olduğu için taraflar arasındaki tartışmalarda fazla yeri olmayan, belirli bir fikre hizmet etmeyen bir karakter görünümündedir.

Romanın ilk bölümünde Altın Yaprak Anonim Şirketi’nde çalışan Ali Rıza Bey’in çevresinde yer alan; şirketten birkaç önce ayrılmış ve Havyar Hanı Komisyonunda çalışan adam, şirkette bu adamın konuşmalarını dinleyenler, ihtiyar odacı, şirket sekreteri Leman ve annesi, Müdür Muzaffer Bey de figüratif karakterlerdir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Ali Rıza Bey'in emeklilik günlerinde gitmek zorunda kaldığı kahvelerde tanıştığı yine kendisi gibi emekli olmuş bir Kalem Müdürü, Malmüdürü, Vali Sermet Bey, Leyla'nın kötü yola düştüğünü haber veren Binbaşı da romanın entrik kurgusunu tamamlamakla görevli dekoratif unsurlardır.

Fikret'in Adapazarı'nda evlendiği kocası Tahsin Bey ve onun annesi ile iki çocuklu kız kardeşi de romanı sadece bir bölümünde yer alan kişilerdir. Yine Şevket hapse düştüğü zaman onu görmeye gittiğinde Ali Rıza Bey'e yardım eden eski tanıdığı bir Tahrirat Müdürü de fon karakterdir.

Ferhunde'nin aileye girmesiyle birlikte verilen çay partilerine katılan, "yirmişer, yirmi ikişer yaşında terbiyesiz, cahil, küstah mahalle çocukları... Kimi kumardan, kimi kadından, kimi büyük borsa ve ticaret manevralarından, kimi yediği veya beklediği büyük miraslardan hayret verici bir yüzüzlükle bahseden çeşit çeşit serseriler... Yıprak, kokainci, ayyaş çehreler... Sırf gafil kız çocuklarını kandırmak için ailelerin içine sokulmuş ihtiyar tilkiler" (s.71-72) de sadece görüntüde var olan kişilerdir.

Leyla ile Necla'ya görücü olarak kişiler de fon karakterler grubunda yer alırlar. Bunlar Leyla'ya görücü olan Tahsin Bey adlı bir komisyoncu ve Nazmi Bey isminde bir genç doktor ve Necla'ya talip olan bir postane kâtibidir. Bunların yanı sıra önce Leyla ile nişanlanan ve daha sonra bir bahane ile ondan ayrılarak Necla ile evlenen Abdülvehhap adlı bir Suriyeli adam vardır ki bu adam ile Suriye'ye giden Necla orada bu adamın uzun entarili babası ve Necla'dan önceki iki karısı ve onların çocukları ile karşılaşır.

Romanın sonlarında ortaya çıkan Leyla'nın metres olduğu Avukat da sadece görüntü itibari ile var olan fon karakterlerdendir.

7. İzleksel Kurgu

Yaprak Dökümü romanında entrik kurguyu oluşturan ve çatışmayı sağlayan değerleri "KORA şemasında" şu şekilde göstermek mümkündür:

	Ülkü (Tematik) Değerler	Karşı Değerler
Kişiler Düzeyinde	Hayriye Hanım Ali Rıza Bey Şevket Fikret	Ferhunde Leyla Necla Leman Muzaffer Bey

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Kavramlar Düzeyinde	Kendisi olmak Gelenekçilik/Ahlâkçılık Namuslu Olmak/Maneviyat Aile Dürüstlük Maneviyat Güven	Yabancılaşma Kültürel Çözülme Yozlaşma Hedonizm Sömürü Özenti İhtiras Güven Yitimi Kaçış Dirayetsizlik
Simgeler Düzeyinde	Konak/Ev Kahvehane Tavan arası Aile fotoğrafı	Cehennem Yaprak dökümü Bostan korkuluğu Çay partileri

7.1.Yabancılaşma:

Yaprak Dökümü romanında yabancılaşma izleği, başkişi Ali Rıza Bey'in geleneksel ve ahlaki tutumlarından kopuş süreci biçiminde görülür. Yabancılaşma en yaygın anlamı ile kişinin kendilik değerlerinden kopması ve öteki olma yolunda ilerlemesidir. “*Yabancılık bilincin kendi dışından ve kendinden aldığı uyumsuzluk duygusudur.*” (Timuçin 1994: 19) Roman başkişisi Ali Rıza Bey de kendilik değerleri ile kendi dışındaki değerlerin uyumsuzluğu sürecini yaşayarak kendine yabancılaşır. Kendi bilincinin yadsıdığı değerler dünyasını dışarıdan aldığı tehditler karşısında sürekli bir “*boyun eğiş*” eylemi ile kanıksayan Ali Rıza Bey, yaşamını kurguladığı değerler dizgesinden kopar. Bu kopuş süreci ile birlikte “*kendini vareden değerleri yıka(rak)*” (Korkmaz 2004: 20) ben'liğinden uzaklaşır ve karşısında olduğu eylemleri yaşamak zorunda kalır.

Ali Rıza Bey'in yaşam karşısında duruşunu belirleyen temel ahlak ilkeleri, devrin değişen ekonomik ve sosyo-kültürel şartları karşısında tutunamaz. Kendini var eden değer yargılarını yaşadığı olaylar karşısında birer birer yitiren başkişi Ali Rıza Bey'in yabancılaşma sürecine ilk adım atışı “*namusu kurtarmak*” (s.33) adına çalıştığı şirketten ayrılması ile başlar. Bu ayrılış, maddi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

imkânsızlığa giden bir yolda manevi duygularını tatmin eden başkişinin hayal dünyasında kabul görürken eşi tarafından kabul edilemez bir tutum olur.

Ali Rıza Bey'in yabancılaşma süreci, sürekli bir içe kapanma ve yadsıdığı değerleri kabullenme biçiminde anlatıya yansır. Ailesini korumak üzere evini bir kale gibi dış tehditlere kapatarak baskıları önlediğini düşünen Ali Rıza Bey, değişen toplum yapısının şiddetli baskıları karşısında içe kapanma tavrını ısrarla sürdürür. Bu tavır Ali Rıza Bey'in yaşam karşısındaki temel felsefesinin de bir yansıması niteliğindedir:

“Vakaları coşkun bir sele, kendini uzaktan bu seli seyreden bir insana benzetirdi. Büyüyecek bir memur olmasına rağmen hiçbir zaman bu sele katılmayacak, hayatta daima bir seyirci mevkiinde kalacaktı.. Fakat onun kanaatine bu seli ezeli yatağından çevirmeye çalışmak boş bir emektir. Bu, böyle gelmiş, böyle gidecekti.” (s.13)

Dış dünyadaki olayları taşkın bir sele benzeterek bu olaylar karşısında daima “seyirci” kalmayı tercih eden Ali Rıza Bey, tutunduğu değer yargılarından ödün verdiğinin bilincinde değildir. Kendine ait bir iç dünya kuran ve bu dünyanın gerçeklerine inanan başkişi, bu değerlerin dış dünyadaki yansımalarını kontrolü altında tutamaz. İç dünyası ile dış dünya arasına büyük bir sınır koyan Ali Rıza Bey, işten ayrıldığı dönemde dış dünyanın gerçekleriyle daha çok yüzleşmek zorunda kalır. Doğal olarak bu yüzleşme süreci Ali Rıza Bey'in benimsediği değerlerine yabancılaşma sürecini de hızlandırır.

Ali Rıza Bey'in değer yitimine uğradığı süreçte kendilik değerlerinden ilk olarak verdiği ödün, memurluk yıllarında şiddetle karşı olduğu kahvehanelere gitme konusunda olur. Kahvehaneleri miskinlerin yatağı olarak gören başkişi, işten ayrıldığı dönemde burayı adeta kendisine bir sığınak olarak görür.

Ali Rıza Bey'in yaşam felsefesinin özünü oluşturan “seyirci” olmak düşüncesi kahvehane olayında da karşımıza çıkar. Bu “seyirci” olma davranışı, Ali Rıza Bey'in yabancılaşmasının kavramsal anlamdaki yansımasından başka bir şey değildir.

Küçük bir ödün ile başlayan yabancılaşma süreci, kültürel çözümlenin ailesine yansımasıyla birlikte ivme kazanır. Ali Rıza Bey'in kendilik değerlerini kurguladığı ahlakçı tutumu, pasif kişilik yapısında küçük bir çatlaktan sonra kırılmaya doğru ilerler. Şevket'in Ferhunde ile evliliği, oturdukları evin rehin edilip borç ödenmesi, evde yapılan danslı çay partilerinde kızları Leyla ve Necla'ya uygun koca bulma arayışları, Şevket'in hırsızlık suçunu kabullenmesi, Necla'nın Abdülvehhap Bey adlı bir Suriyeli ile mutsuz bir evlilik

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

içinde olması Ali Rıza Bey'in kendilik değerlerinden kopuş sürecinin aşamalarıdır.

Ali Rıza Bey'in ailesi üzerindeki erkini kaybetmesi ve bundan dolayı uğradığı güven yitimi de yabancılaşma sürecinde etkili bir rol oynar. Kendisi olmak yolunda sağlam adımlar atamayan başkişi, "seyirci" olarak gördüğü dış yaşam koşulları karşısında tükenişe doğru ilerler. Otoritesini öncelikle ailesi karşısında yitiren Ali Rıza Bey, "*karşı koyma gücünü yitirdiği için, tesadüfler tarafından yönetilir; bir oraya bir buraya itilir.*" (Kuçuradi, 1999: 98) Sahiplendiği değerlerin dış dünyada kabul görmediğinin farkına varan başkişi için, "*kabullenmek*" en kolay kaçış yolu olur.

Değişen dünya karşısında kapalı ve sağlam bir aile kurduğunu düşünen Ali Rıza Bey'in yanılışı, ailesinin yaşam karşısındaki çözülüşünü öngörememesinden kaynaklanır. Bu farklılık, Ali Rıza Bey'in çocuklarını yetiştirme tarzından ilintilidir. Kendi ahlaki normlarını ailesine aşlamaya çalışırken dış dünyadan gelecek tehditleri önemsemeyen Ali Rıza Bey, "*kendi kendisine ihanet ederek*" (Gasset 1999: 40) yabancılaşır.

7.2.Kültürel Çözülme:

Eserde kültürel çözülme, toplumsal değerlerin değişimi esas alınarak Ali Rıza Bey ve ailesinin devrin şartları ve modern hayat karşısında tutunamayışlarından hareketle anlatılır. Özellikle toplumsal yapının çekirdeği ve temeli olarak görülen aile kurumunun değişen ekonomik ve sosyo-kültürel şartlar karşısındaki çözülmesi, anlatının temel sorunlarından biridir. Bu çözülme Ali Rıza Bey de "*sosyal çevrenin kaçınılmaz değişimi ile ona dayanan anuların unutulması*" (Assman 2001: 68) sürecini kapsayacak biçimde yaşar.

Kültürel çözülme toplumun sosyolojik yapısında aşağıdan yukarıya doğru daha etkin bir biçimde yayılır. Bu çözülme, "*Linton'un hiyerarşik kültür şemasında en yukarıda yer alan ve toplumun büyük çoğunluğunun paylaştığı üniversal (dil gibi) kültür ile en aşağı tabakadaki davranış normları arasındaki uyumsuzlıktan*" (Güngör 1995: 54) kaynaklanır. Yaprak Dökümü romanında Ali Rıza Bey'in ailesinde görülen çözülme ve dağılma süreci davranış normlarının dengesizliğinin/tutarsızlığının sonucu olarak görülür.

Romandaki ailenin değişim karşısında tutunamayışının temel nedeni, toplumsal anlamdaki çözülüşün batılılaşma adı altında kültürel değer yitimine sebep olmasından kaynaklanır. Zira devir şartlarının getirmiş olduğu kültürel değişimle birlikte, toplumun özyapısında ahlaki açıdan bir gerileme gerçekleşir. "*Toplumun nesnel koşulları ve kültürü dingin kaldığı sürece, toplumsal özyapının üstün bir*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

dengeleyici işlevi vardır. Ama eğer dış koşullar geleneksel toplumsal özyapıya artık uyamayacak bir şekilde değişirlerse bir gerileme doğar (Fromm 2001: 90). Kültürel çözümlenin nedenlerinden biri olarak gösterilen bu gerileme süreci romanda değişen dış dünyaya ayak uydurma arzusunun doğurduğu sonuçların yansımalarına dönüşür.

Anlatıda, özellikle başkışı Ali Rıza Bey'in "yeni asra" karşı korku ile yaklaşımı ve kendisini bu asrın her şeyinden soyutlamak istemesi ile yadırgadığı değişimin kendi felaketini hazırlaması trajik bir biçimde ele alınır. Başkışının kendilik değerlerini kurguladığı dünya içinde yer almayan yenileşme ve çağa ayak uydurmak, romanda karşı değerleri temsil eden kişiler tarafından toplumsal bir değişim buhranı biçiminde algılanır.

Kültürel çözümlenin aile yaşamını derinden etkileyen bir diğer yüzü ise iktisadi çözümlerle ilintilidir. Maddi imkânsızlığın getirdiği sıkıntılı dönemlerde yaşam algısını da değiştirmek isteyen aile üyeleri "tüketim ve gösteriş" merakını dışa göstermek endişesi içerisindeyler. Ali Rıza Bey'in ailesinin yeniçağa ayak uydurma girişimleri de dolaylı olarak özenti ve gösteriş ile başlar.

Ali Rıza Bey'in ailesindeki çözümlenin ekonomik boyutunu dışarıda da görmek mümkündür. Devrin ekonomik şartlarındaki değişim ile rahat bir yaşama kavuşma arzusunun toplumsal bir istek halini aldığı görülür. Eserin başında karşımıza çıkan ve "Altın Yaprak Anonim Şirketi'nden" ayrılarak daha kazançlı bir işe başlayan genç adamın söylediği sözler bu noktada dikkat çekicidir:

"yeni zaman insanları bu hakikatleri birbirlerinden değil, hayattan gazetelerin "şerait-i hayatiye", "şerait-i iktisadiye" dediği şeylerden öğreniyorlar.

Bilhassa Büyük Muharebe'den sonra bütün dünyada garip bir uyanıklık oldu. Şimdi insanlar, artık sizin zamanınızın insanları değil. Gözlerin açılması emelleri, hırsları artırdı. Kimse artık kendi halinden memnun olmuyor. Bu cereyan neticesinde eski ahlak kaidelerinin yıkılıp değişmemesine nasıl imkân görürsünüz." (s.11)

Kültürel çözümlenin temelinde yatan gerçeklik; "yeni zaman insanları" ve onların ekonomik şartların değişimi ile birlikte "gözleri açık", "emelleri ve hırsları artmış" insanlar olarak eski ahlak kaidelerini değiştirme çabalarından doğar. "Kendi halinden memnun olmayan" insan, yaşamını daha rahat ve daha lüks kılmak için çabalar. Bu çabanın sonucu ise yerleşik kültürel ve ahlaki değerlerin yeniden yorumlamasından geçmektedir. "İnsan, kendi kültür değerlerine 'günübirlik endişeler' ve 'moda eğilimler' nedeniyle yabancılaştığında, varoluş kaynakları için potansiyel bir tehdit

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

mekanizmasına dönüşmektedir.” (Korkmaz 2004: 50) Değişim olgusunu günöbirlik ve moda eğilimler doğrultusunda algılayan roman kahramanları da yaşadıkları toplum için birer tehdit oluşturur. Böylelikle, toplumun her tabakasına yayılan bu değişim, Ali Rıza Bey ailesinde ise, değişen gerçekliğe hazır olmayan aile bireylerinde birer yıkıma yol açar.

Özellikle Ferhunde'nin eve gelişiyile birlikte değişen aile içerisinde, Ali Rıza Bey de bu değişimden etkilenir ve içe dönük korunma prensibinin dışına çıkarak çözölme sürecine girer. Ferhunde'nin Ali Rıza Bey'in evine girdiği ilk anda verdiği değişim sinyali yeni hayat karşısındaki genel tutumu göstermesi bakımından dikkat çekicidir:

“-Bu evde bir türbe kokusu var, demişti. Benim fikrimce pencereleri, kapıları açmak, biraz hava değiştirmek lâzım. Bilmem belki siz alıştığınız için bir şey hissetmiyorsunuz.

Kızlar, en güzel sinema yıldızını kışkandıracak kadar mahzun ve güzel tavırlarla başlarını gökyüzüne kaldırmışlardı. Bir şey hissetmiyorlar mıydı? Siz, bir de onların içine sorun. Zavallı çocuklar, havası boşalmış bir şişe içindeki kuşlar gibi adeta nefessizlikten can çekişiyorlardı. Fakat ellerinde ne vardı? Babaları eski kafalı bir ihtiyar, anaları âciz bir kadındı.” (s.63)

Leyla ve Necla'ya ait olan bu düşünceler, Ali Rıza Bey'in babalık otoritesinin sarsılması ve Ferhunde'nin gelişiyile birlikte ailedeki kültürel çözölmenin başladığını gösterir. Ali Rıza Bey, bu çözölmenin kendi ailesine bulaştığını ise ancak işinden ayrıldıktan sonra fark eder. İktisadi çözölme karşısında çaresiz kalan Ali Rıza Bey, sadece kendine değil aynı zamanda ailesine karşı da yabancılaşır. Bunun nedeni, *“özel anlamsızlık ve boşluk yaşantısı ile sosyal istikrardaki ve kültürel değerlerdeki hızlı çökmeler ve kaymaların* (Kernberg,1995:195) ailesinin içine sızmasıdır. Bu sızıntının ilk kaynağı ise Ferhunde'dir.

Ferhunde'nin şekle dayalı değişim önerisiyle başlayan yenileşme, ailenin çözölüş sürecini de beraberinde getirir. Kapalı bir kutu olmaktan çıkıp dışa açılan Ali Rıza Bey'in evi artık modern yaşamın getirdiği şekli değişikliklere ayak uydurmuş gibidir. Devrin şartlarına ayak uydurmak ve modernleşmek adı altında kültürel değerlerinden kopuş süreci geçirir. Bu kopuşun nedeni; *“modernleşmenin zihniyette meydana gelen değişme yerine şekilde “biçimde” bir farklılaşma olarak”* (Türkdoğan, 1988:79) algılanmasıdır.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

İnsanların gösteriş ve birbirini etkileme sürecindeki tutumlarına bağlı olarak danslı çay partileri vererek, cazbant eşliğinde dans etmeleriyle, aperatif yiyeceklerle geçitirilen ikramların “*çağın gerekleri*” adı altında Ali Rıza Bey’in evine giriş süreci, Ferhunde ile birlikte başlar. Ali Rıza Bey’in aile reisliğini oğlu Şevket’e devrettiği andan itibaren başlayan değişim ve çözülme süreci böylelikle hız kazanır. Leyla ve Necla’nın istediği “asri hayat” a artık kavuşmuştur.

“Haftada iki gece dostlara danslı çaylar veriliyor, en aşağı iki üç gece de başkalarının davetine gidiliyordu. Aşağı sofa ile taşlık arasındaki camkân kaldırılmış, delik deşik duvarlar sarı yıldızlı bir kâğıt ile kaplanmıştı. Davet akşamları taşlıktaki su küpü, sofradaki yemek masası ve daha başka hırdavat eşya mutfığa taşınıyor, yukarıdan kilimler, iskemleler, süslü yastıklar indirilerek bir kabul salonu dekoru kuruluyordu. (...) Gramofon bütün gece çalar, çalgın kahkahalar, çığlık çığlığa boğuşmalar içinde durmadan dans edilir.” (s.66-67)

Ali Rıza Bey’in “*ihtiyar ve çürük evi*” zaman karşısında yenikliğinin acısını Ferhunde’nin gelişinden sonra dış dünyaya kapılarını açarak çıkarır. Ali Rıza Bey ile evi arasındaki “yıpranmışlık” ilişkisi devrin şartlarına uyum sağlamadaki sorunlarıyla birlikte ele alınır.

Kültürel çözülmenin sosyal yaşamdaki etkisi, simgesel anlamda bir ağaca benzetilen Ali Rıza Bey’in ailesinin yaprakları olarak nitelendirilen çocuklarının birer birer düşmesi biçiminde anlatılır. Ailenin sağlam temeller üzerine oturtulmaması dışarıdan gelecek etkiler karşısında “yapraklarının” dökülmesine yol açan etken olarak romanın temelindeki yerini alır.

7.3.Erk Sorunu ve Güven Yitimi:

Aile kurumundaki çözülüşü kültürel boyutta irdeleyen anlatıda başkişi Ali Rıza Bey’in tutum ve davranışları önemli bir yere sahiptir. Çözülmenin toplumsal boyutunun farkında olmasına karşın kendi ailesini bu durumdan kurtaramayan Ali Rıza Bey, sahip olduğu değerleri kaybetmenin acısını duyumsar. Ali Rıza Bey, katı ahlakçı tutumu ile kültürel çözülme ve yeni zaman karşısında yıkıma uğrar. Bu yıkım, aslında sadece başkişi ve ailesinin değil bir devrin modernlik bunalımı yaşayan insanlığın geneli içindir. Toplumsal anlamdaki yıkımı bir aileyi örnek alarak gösteren anlatıcı, Türk insanının sosyal değişim karşısındaki geleneksel tavrı ile yanlış algılanan değişim kavramlarının çatışmasını da irdeler.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Geleneksel bir ailenin anlatıldığı romanda “baba” rolünü üstlenen Ali Rıza Bey’in toplumsal beklentilerin üzerinde etkin bir görevi bulunmaktadır. Babalık, fizyolojik olarak biçilmiş bir rolün ötesinde toplumdaki aile kurumunun dinamiklerini ayakta tutan bir erk biçimidir. Bu erkin sahibi olarak “toplum içinde yaşamak, başkalarının eylemleri üzerinde eylemde bulunmanın mümkün olduğu –ve fiilen sürüp gideceği- bir şekilde yaşamaktır.” (Foucault 2005: 77) Ali Rıza Bey, iktidar sahibi olduğu ailesine karşı “babalık” otoritesinin verdiği iktidar gücünü kullanamaz. Bu nedenle, ailenin her anlamda iktidarına sahip olan başkişinin tutum ve davranışları onun erkinin zayıflamasına yol açar. Bu bağlamda, o, ailesinin çözülme sürecinde gösterdiği “seyirci” olma durumu, onun daha sonraki dönemde ailesi üzerindeki erkinin kaybına neden olur. “Egemenlik dizgesi sarsılmaya başladığında başkaldırıları ortaya çıkar.” (Touraine 2002:137) Bu nedenle işten ayrıldıktan sonra babalık görevini Şevket’e devreden Ali Rıza Bey, çocuklarının gözündeki yerini de yitirir:

“Ali Rıza Bey, biraz evvelki yeisini tamamıyla unutmuştu. Yalnız, sofraya kendi için hazırlanan baş iskemleye oturacağı vakit durdu. Sonra, dikkatle oğluna gülümseyerek:

- Şevket, seninle yerimizi değiştireceğiz, dedi. Sen baba, ben ailenin büyük çocuğu olacağız.

(...) Kendi onun soluna, karısının yanına geçti.

-Ailede, onun yeri er geç orası olacak, diyordu. İşitmiyor musunuz çocuklar? Zamanı geldiği vakit benim yerime onu baba tanyacaksınız, onu sayacaksınız.” (s.29)

Başkişi, Şevket’i kendi sandalyesine oturturken “babalık” görevinin getirdiği erki yitirdiğinin tam anlamıyla farkında olmaz. O, sadece kendi davranış biçimine uygun olarak yetiştirdiği oğluna aile reisliği görevini devrettiğini düşünür. Babalık rolünün psikolojik boyutunu göz ardı edilirken çocuklar Ali Rıza Bey’in babalık konumundan ayrılması ile otorite boşluğu içine düşerler. Zira; “Ailenin gücünün sembolü genellikle babadır. (...) Çocuk, babasının oynadığı üstün rolü hemen fark etmekte ve herkese nasıl örnek olduğunu, her şeyi nasıl yoluna koyduğunu, her yerde nasıl başta geldiğini görmektedir.” (Adler 2003: 137) Babanın bu yadsınamaz rolü, ailenin otorite yapısını da onun egemenliği altında işletir. Ali Rıza Bey, evin geçimini sağlayan baba figürü olmaktan çıkarak oğlunun bu görevi üstlenmesini kabullenirken aile içinde güven yitimine uğradığının farkında değildir. Ancak aile içinde çeşitli

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

tartışmaların başlamasıyla birlikte Ali Rıza Bey “babalık” konumunun değerini yitirdiğini anlar:

“Ali Rıza Bey’e gelince, o artık evinde bir bostan korkuluğu mevkiine düşmeye başladığını gayet iyi görüyordu. Bu kavgaya karışmak çocuklarla beyhude yere yüz göz olmaktan başka bir netice vermeyecekti.” (s.50)

Yaşam karşısında “seyirci” olmayı tercih eden Ali Rıza Bey babalık rolünü sembolik anlamda da olsa oğlu Şevket’e devrettiği andan itibaren ikinci plana düşer. Olayları akışına bırakmak felsefesini artık kendi ailesi için de uygulayan Ali Rıza Bey bu tutumu sonucunda artık, “bostan korkuluğu” konumundadır.

Devrin şartları ve gereğini yeterince iyi algılamayan ya da sadece uzaktan gözlemleyerek kendi sert kabuğu içinden olanları seyreden başkişi, kendi çevresindeki tehlikenin bilincine geç varacaktır. Geleneksel insanın kaderci teslimiyeti ve tevekkülü ile hareket eden ve olayların içinde olmaktansa dışında seyirci olmayı kabullenen Ali Rıza Bey, son dönem Osmanlı aydınının bir yansımasıdır. Donanımlı bir insanın özelliklerine sahip olmasına rağmen kahraman, geleneksel yapı içerisinden çıkamaz. Çünkü başkişi, bilgiye sahip olmakla birlikte onu gerçek hayatta kullanamayacak kadar içe kapanık bir kişilik yapısına sahiptir. Bu geleneksel yapıyı kendisi gibi oğlu Şevket’e de aşılıyarak onu kendi “ideal insanı modeli”nde yetiştirir.

Ali Rıza Bey’in geleneksel tutumu içindeki edilgin kişiliği kendi sözleriyle daha da çarpıcı bir boyuta taşınır:

“Vakaları coşkun bir sele, kendini uzaktan bu seli seyreden bir insana benzetirdi. Büyüyecek bir memur olmasına rağmen hiçbir zaman bu sele katılmayacak, hayatta daima bir seyirci mevkiinde kalacaktı.. Fakat onun kanaatinde bu seli ezeli yatağından çevirmeye çalışmak boş bir emektir. Bu, böyle gelmiş, böyle gidecekti.” (s.13)

Edilgin bir birey görünümünde olayları sadece seyirci durumunda izleyen başkişi, geleneksel tutumun içinde yer alan topluluğun bir örneğidir. Bu tutumu ile dirayetsiz bir kişilik örneği sergileyen Ali Rıza Bey, kendine çizdiği sınırların dışına çıkamayan bir yapıda görülür. Ailesini kendi kurguladığı hayali sınırlar içerisine hapsederek korumaya çalışması da dirayetsizliktir. Kendi yaşamı dışındaki olayların ve değişimin bir sel gibi aktığını düşünmesine karşın bu seli yatağından çevirmek için çaba göstermez. Bununla birlikte bu selin bir gün kendi ailesini de önüne katacağı gerçeğini göz ardı eder.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

7.4.Sömürü:

Kültürel çözümlenin toplumsal düzeni alt üst eden en önemli silahlarından birisi sömürüdür. Anlatıda sömürü toplumun kültürel değerlerini yitirmesiyle ilintili olarak yeni asrın insanının gereklerine atfedilerek verilir. Sömürücü tipler “başkalarından alabilecekleri şeyler onlara her zaman kendi kendilerine üretebilecekleri şeylerden daha iyi görünür. Kendisinden bir şey sızdırabilecekleri her şeyi ve herkesi kullanıp sömürürler.” (Fromm 2000: 71) Bu bağlamda, Ali Rıza Bey’in çalıştığı şirketten ayrılmasına neden olan daktilo kız Leman ile şirket müdür Muzaffer arasındaki ilişki tamamıyla karşılıklı bir sömürü niteliği taşır.

Muzaffer Bey şirkette daktilocu olarak çalışan Leman’dan bedensel anlamda yararlanarak kendi cinsel egolarını tatmin eder. Bununla birlikte Leman ise Muzaffer’e teslim ettiği bedeninin karşılığında onun parasına göz diker ve onu bir maddi sömürü aracı olarak görür.

Ali Rıza Bey’in Leman’ı savunmak ve haklarını korumak amacıyla Muzaffer Bey’in yanına gittiği zaman olayların iç yüzünü öğrenir. Leman ve Muzaffer’in birbirlerini nasıl sömürü aracı olarak kullandıklarını Muzaffer’den öğrenir:

“Leman zannettiğiniz gibi masum bir kız değildi... Öniüne gelenle düşüp kalkıyordu. İsterseniz bunu size ispat da edebilirim. Hatta doğacak çocuğun babası olduğum da şüpheli idi. Fakat her nedense, belki de mevkiim sebebiyle, o şeref öteki babalardan ziyade bana layık görülmüştür.” (s.22)

Muzaffer ve Leman’ın hedonist bir yaşam tarzı ile kendilerini kurdukları dünya çıkar ilişkisine dayanmaktadır. Bu çıkar ilişkisinin “yeni çağın gereği!” olduğunu kavrayamayan Ali Rıza Bey, kendi yaşam felsefesi ve ahlakçı tutumu ile yadsıdığı bu davranış biçimleri karşısında işinden ayrılmayı en doğru karar olarak görür.

Değişen toplumsal yapı ile birlikte yaşamdan zevk almayı düşünen insan modeli ortaya çıkar. Ali Rıza Bey’in şirketten ayrılmak zorunda kaldığı dış yaşamdaki hedonist tutum, gelini olarak evine giren Ferhunde ile birlikte aile ortamına taşınır. Ferhunde, Ali Rıza Bey’in işten ayrıldıktan sonraki dönemde evdeki “iktidar” ve “otorite” boşluğundan yararlanarak dilediği yaşam tarzını uygulamayı başarır. Bu anlamda Ali Rıza Bey ailesinin değerlerini sömüren Ferhunde, Leyla ve Necla’nın da kendine uymasını sağlayarak çözümlene sürecini hızlandıran kişi olur.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

İçinde yaşadığı toplumun şartlarından kendini yalıtın Ferhunde hazcı/hedonist bir davranış biçimi sergiler. Ailenin içinde bulunduğu maddi imkânsızlığı umursamaz ve yaşam hakkını sürdürme yolunda çevresindekileri aşağılayan bir tutum sergiler:

“Bilhassa Ferhunde, kıyameti pek azıtmıştı. (...)“Nereden düştüm bu dilencilerin içine? Hem kocamın ekmeğini yiyorlar, hem bana kafa tutuyorlar. Siz başımızda olmasanız biz, iki kişi gül gibi geçiniriz!” diye haykırıyordu.” (s.91)

Yaşamı kendi istekleriyle yönlendiren Ferhunde'nin bu tutumu, aynı zamanda yeni çağ karşısında kendini ifade etme biçimi olarak algılanabilir. Zira yaşamı toplumsal değerlerden soyutlayarak kendi değerlerini kurgulayan Ferhunde yeni bir neslin insanını temsil eder. O, duygusal anlamda ele geçirdiği kocası Şevket'i sömürürken dışa açılma arzusuyla kendilik değerlerini oluşturamamış Leyla ve Necla'nın maddi tutkularını yönlendirir.

Ferhunde'nin değer yargılarını kurgulamak ve yaşam alanını genişletmek amacıyla yanına aldığı Leyla ve Necla evdeki iktidarı ele geçirmek amacıyla tutulan bir yoldur. Kapalı bir evin içinde süsler içinde büyüyen ve evlerinin kapısı açılınca gözleri kamaşın Leyla ve Necla zayıf kişilik yapılarıyla Ferhunde'nin kolayca sömüreceği kişiler olur. Leyla ve Necla'nın bozulmaya/çözülmeye meyilli olan kişilik yapılarını örnek model olarak bozmada etkin rol oynar.

7.5.Kaçış:

Kaçış izleği romanda başkışı Ali Rıza Bey'in yaşama karşı duruşunu belirleyen konumda ele alınır. Yaşam karşısında sürekli kendi ahlaki normlarını geçer değer olarak görmesine karşın dış dünya ile çatışma durumunda olan Ali Rıza Bey, hep pasif bir biçimde geri çekilir ve içe kapanır. Ali Rıza Bey, *“hayatın güçlükleri karşısında mücadele etmek, kötü şartları iyiye doğru değiştirmek yerine; genellikle çareyi”* (Korkmaz 1996: 268) kaçmakta bulurlar. Bildiği doğruları bile uygularken yaptığı kendi dünyası içinde yaşamak ve dışa karşı direnç göstermemektir.

Ali Rıza Bey'in kaçış süreci şirketteki Leman ile Müdür arasındaki ilişkiyi öğrendiği andan itibaren başlar. “Namusu kurtarmak” için işten ayrılan Ali Rıza Bey, evdeki “babalık” görevini de oğluna devrederek yaşamın üstüne yüklediği sorumluluklardan kaçmaya başlar. Zor dönemlerin başladığı bir süreçte kaçış psikolojisi içine girmesi başkışının yaşam karşısındaki pasif ve dirayetsiz tavrını gösterir.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Evdeki babalık görevini de Şevket'e devrettikten sonra aile bireyleri arasındaki otoritesi sarsılan Ali Rıza Bey, ilk işsizlik günleri ile birlikte evden uzaklaşmaya başlar. Çünkü ev, ona sorumlu olduğu babalık rolünü hatırlatan temel bir yapıdır. Evden kaçtığı bu dönemlerde önce kendini doğanın kucağına atarak uzun yürüyüşler yapar, yorgunluğunu gidermek için önce kır kahvelerinde dinlenir sonra yavaş yavaş mahalle kahvelerinde zaman geçirmeye başlar. Kendisini bir süre gitmemek için engellediği bu kahveler bir süre sonra Ali Rıza Bey'in kaçarak sığındığı mekânlarının başında gelir.

Ali Rıza Bey'in kaçışının temelinde evde aile reisi görevini yitirip "bostan korkuluğu" konumuna düştüğünü fark ettiği anda başlar. Otoritesini kaybettiğini anlayınca yaşam felsefesi haline getirdiği olayların akışı karşısında "seyirci olmak" durumunu kendi ailesi içinde uygulayarak kendisini yaşanan sorunların dışına iter.

"Şimdi, baba diye –bir dereceye kadar- hatırını sayıyorlardı. O vakit, buna da lüzum görmeyecekler, zavallı korkuluk büsbütün yıkılmış ayak altında kalmış olacaktı. Onun için Ali Rıza Bey, evde seslerin titizleşmeye, yükselmeye başladığını işittiği zaman ya odasına kapanıyor yahut mutfak kapısından sokağa çıkıyordu." (s.51)

Anlatıda kendi isteği dışında gelişen olaylar karşısında çaresiz kalan Ali Rıza Bey sürekli bir içe kapanma yaşar. "İçe kapanma, kişinin kendi ben'iyle olan değilleyici ilişkisinin sonucudur ve kendini giderek daha çok iletişimden yalıtır." (Kierkegaard 2003: 140) Otoritesini kaybettiğinin bilincinde olan başkışının bu kaçışı ve yalıtılmış durumu sadece aile içindeki kavgalarda değil istemediği durumların yaşandığı her olayda tekrarlanır. Özellikle Şevket'in Ferhunde ile evlenmek istemesine karşı başlangıçta ayak direyip sonra çaresiz razı olan Ali Rıza Bey, üstesinden gelemediği bu olay karşısında da kaçış psikolojisi içine girer. Bu nedenle gönülden onaylamadığı Şevket'in düğün gecesi evden uzaklaşarak sorunlardan da uzaklaşmaya çalışır:

"Ali Rıza Bey, usulca arkadaki mutfak kapısından kaçtı, dört beş yüz adım uzaktaki bir tepeye çıktı. Büyük bir kayanın kenarına oturdu, şakaklarını ellerinin içine aldı. Bu haliyle evinin yandığını uzaktan seyreden bir babaya benziyordu." (s.59)

Olaylara karşı dışarıdan "seyirci" olma durumu Ali Rıza Bey'in yine en çok sığındığı kişilik özelliği olur ve "evinin yandığını uzaktan seyreden baba" konumuna bürünür. Yaşamın getirdiği zorluklar karşısında mücadeleci tavır gösteremeyen ve kendi pasif kişiliğini haklı çıkarmak için olayları bir sel akışına benzeten Ali Rıza

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

Bey, selin yön değiştirerek kendi ailesine doğru geldiği anda da yaşama reflekslerini kaybetmiş olmanın çaresizliği içerisinde.

Ferhunde'nin gelişimiyle birlikte yıllarca dış dünyanın akıl almaz değişim fırtınalarına karşı duran evin kapalı kapıları da açılır. Bu hızlı değişim sürecinde danslı çay partileri ve gürültülü cazbantlar eşliğinde iyice kendi kabuğuna çekilme ihtiyacı duyan Ali Rıza Bey, evde olduğu zamanlarda tavan arasına çareyi tavan arasına kaçmakta bulur.

“Ali Rıza Bey aşağıdaki gürültüleri mümkün olduğu kadar az içirmek için kolunda bir kitap, elinde bir mum ile tavan arasına çıkardı.” (s.67)

Kendi algıladığı yaşam biçiminin tersini evinde görmek zorunda kalan Ali Rıza Bey, pasif bir tepki olarak geliştirdiği kaçmak eylemini artık alışkanlık haline getirir. Kültürel anlamda büyük bir çözümlenme yaşanan ailesini toparlama erkini kendinde bulamadığı için bu eylem ona son derece doğal görünür.

Kaçış izleği roman başkişisinin yaşam felsefesine uygun olarak yetiştirdiği çocukları Şevket ve Fikret de yansımasını bulur. Ali Rıza Bey'in bilgili ve ahlaklı yetiştirdiği bu iki çocuğunda ihmal edilen nokta yaşamın kaba realitesi karşısında aktif olarak mücadele etme gücünün aşılmanmış oluşudur. Kaçış izleği, fiziksel anlamda bir hareketin ötesinde kendilerini mücadele edemeyecekleri olayların dışına atma arzusuyla eşdeğer olarak sunulur.

KAYNAKÇA

- ADLER Alfred, (2003), **İnsan Tabiatını Tanıma**, (Çev. Ayda Yörükkan), İş Bankası Kültür Yay., İstanbul
- AKTAŞ Şerif (1991), **Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş**, Akçağ Yay., Ankara
- ALTUĞ Taylan, (2005), **Bir Ruh Kimliği: Reşat Nuri Güntekin**, İnkılap Yay., İstanbul
- ASSMANN Jan, (2001), **Kültürel Bellek**, (Çev. Ayşe Tekin), Ayrıntı Yay., İstanbul
- BACHELARD Gaston, (1996) **Mekânın Poetikası**, (Çev. Aykut Derman), Kesit Yay. İstanbul
- FROMM Erich, (1985), **Özgürlük Korkusu**, (Çev. Roza Hakmen), Yaprak Yay. İstanbul
- FROMM Erich, (1994), **Kendini Savunan İnsan**, (Çev. Necla Arat), Say Yay., İstanbul

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*

-
- FROMM Erich, (2001) **Yeni Bir insan Yeni Bir Toplum**, (Çev. Necla Arat), Say yay. İstanbul
- FOUCAULT Michel, (2005), **Özne ve İktidar**, (Çev. Işık Ergüden-Osman Akınhay), Ayrıntı Yay., İstanbul
- GASSET Ortega Y.(1999) **İnsan ve Herkes**, (Çev. Neyyire Gül Işık), Metis Yay. İstanbul
- GRUEN Arno, (2004), **Kendine İhanet**, (Çev. Ülkü Hastürk), Çitlembik Yay., İstanbul
- GÜNGÖR Erol, (1996), **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**, Ötüken Yay., İstanbul
- GÜNGÖR Erol, (1997), **Ahlâk Psikolojisi ve Sosyal Ahlâk**, Ötüken Yay., İstanbul
- HALL Calvin S.(1999) **Freudyen Psikolojiye Giriş**, (Çev. Ersan Devrim), Kaknüs Yay, İstanbul
- KERNBERG Otto (1999) **Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm**, (Çev. Mustafa Atakay), Metis Yay. İstanbul
- KIERKEGAARD Soren (2004) **Kaygı Kavramı**, (Çev. Vefa Taşdelen), Hece Yay., Ankara
- KORKMAZ Ramazan (1996), **Sabahattin Ali**, YKY, İstanbul
- KORKMAZ Ramazan, (2004), **Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri**, Türksoy, Ankara
- KUÇURADI İoanna, (1999), **Nietzsche ve İnsan**, Türkiye Felsefe Kurumları Yay., Ankara
- RİCOEUR Paul, (2007), **Zaman ve Anlatı: Bir**, (Çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat), YKY, İstanbul
- TİMUÇİN Afşar, (1994), “Yabancılaşma Sorununun Genel Bir Bakış”, **Felsefe Dünyası**, S.8, s.16-23
- TOURAİNE Alain, (2002), **Eşitliklerimiz ve Farklılıklarımızla Birlikte Yaşayabilecek miyiz?** (Çev. Olcay Kunal), YKY, İstanbul
- TÜRKDOĞAN Orhan, (1996), **Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme**, Birleşik Yay., İstanbul
- YAVUZ Kemal, (1976), **Reşat Nuri Güntekin’in Tiyatro ile İlgili Makaleleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/8 Fall 2009*